

politike te je ovo područje nerijetko bilo područje eksperimentiranja. Autor knjige vidi šansu u modelu otvorene koordinacije kao platformi za razmjenu informacija i za učenje te za plodnije povezivanje socijalne politike i politike zapošljavanja. Ova knjiga pridonosi razumijevanju europskog socijalnog modela, ali i dilema koje su prisutne posebice u području europske socijalne politike. Osim toga, za hrvatske su čitatelje zanimljive longitudinalne analize siromaštva, kojih u Hrvatskoj do sada nije bilo iz objektivnih razloga (nepostojanje panel ankete). Jedino valja upozoriti da empirijski podaci o siromaštvu i nejednakostima nisu posve recentni, odnosno da pokrivaju razdoblje do polovice 1990-ih godina.

Zoran Šućur

PENSION REFORM IN THE BALTIC STATES

Elaine Fultz (ur.)

Budapest: International Labour Organization, 2006., 420 str.

Organizacija i upravljanje mirovinskim sustavima gorući su problemi u cijelom svijetu. Za to postoji više razloga među kojima možemo istaknuti starenje stanovništva u razvijenim zemljama i poteškoće vezane uz učinkovitost rashoda i programa socijalne države. U zemljama srednje i istočne Europe te su poteškoće pojačane zbog ostavština prijašnjih političkih i gospodarskih sustava te brzog procesa tranzicije. Nakon liberalizacije, stabilizacije i privatizacije u tim zemljama, među nizom mnogobrojnih drugih socijalnih reformi, prilagođavanje sustava mirovinskog osiguranja može se smatrati kao najvažniji preduvjet postizanja dugoročne stabilnosti javnih financija i odgovarajuće socijalne zaštite stanovništva.

Baltičke se zemlje često smatraju kao jedna sociopolitička i ekonomska cjelina, koja bi trebala slijediti isti put prema liberalnoj demokraciji i ekonomskom razvoju. Baltičke zemlje - Estonija, Latvija i Litva – postale su članice Europske unije u 2004. Knjiga *Pension Reform in the Baltic States* (Mirovinska reforma u baltičkim zemljama), koju je uredila Elaine Fultz, istražuje provedbu reformi u tri zemlje u proteklom desetljeću u svjetlu »europskog socijalnog modela« i »modela Svjetske banke«. Nakon uvodnih napomena urednice, prvi dio sadrži tri nacionalna izvještaja, dok drugi obuhvaća tri različita priloga o usporednim razmatranjima triju reformi. Elaine Fultz razmatra očekivanja i prva iskustva vezana uz mirovinsku reformu, Mária Augusztinovics piše o nepostojećem stupu, dok Katharina Müller objašnjava političku ekonomiju privatizacije baltičkih mirovinskih sustava.

Mirovinske reforme u baltičkim zemljama započele su podizanjem zakonski utvrđene dobi za odlazak u mirovinu i čvršćim povezivanjem prava s plaćenim doprinosima i stažem osiguranja. Time su ostvareni mirovinski sustavi koji su mnogo sličniji onima u mnogim europskim zemljama. Slijedile su reforme koje su uključivale prelazak s javnih sustava međugeneracijske solidarnosti (čiste *pay-as-you-go* sustave) na kapitalizirane privatne sustave osobnih računa. Sve tri baltičke vlade su provele djelomičnu privatizaciju mirovinskih sustava slijedeći mađarska i poljska iskustva u skladu s dobro poznatim trostupnim modelom Svjetske banke. U knjizi autori istražuju ne samo opravdanost takvog pristupa – ponajviše vezanu uz visoke tranzicijske troškove, moguće visoke administrativne troškove i dugotrajne posljedice za relativni dohodovni položaj umirovljenih osoba – nego proučavaju političku ekonomiju baltičke privatizacije mirovinskih sustava i potrebu dodatnih mjera za osiguranje minimalne zaštite (takozvani *nulti* stup) u reformiranim sustavima.

Autori naglašavaju nekoliko sličnosti među baltičkim zemljama. Sve tri nacionalne vlade su započele reformski proces s jednakog početnog položaja – sovjetskog mirovinskog sustava – i razvijale nove sustave u skladu s podjednakim obrascem, odnosno varijacijama trostupnog sustava. Autori su utvrdili nekoliko zajedničkih obilježja koja će imati veliki utjecaj na budućnost mirovinskog osiguranja i prava koja se u njemu ostvaruju. To uključuje niske i opadajuće stope zamjene, nedovoljne javne mirovinske prihode zbog privatizacije sustava i za razliku od većine drugih europskih zemalja, mogućnost određenog poboljšanja odnosa broja zaposlenih i broja umirovljenika u nadolazećim godinama.

Početak 1990-ih mirovine su bile uvelike smanjene zbog visoke inflacije u sve tri zemlje, pa su se stope zamjene (udio prosječne mirovine u prosječnoj plaći) od tada tek blago poboljšale. U usporedbi s visokom razinom u sovjetskom sustavu (50–100% plaće), prosječna je mirovina sada na oko 40% prosječne plaće. Time se ne poštuju standardi Međunarodne organizacije rada i Vijeća Europe prema kojima bi stopa zamjene trebala biti najmanje 40%. Nadalje, za Estoniju i Latviju projekcije pokazuju da će stopa zamjene (uključujući mirovine iz prvog i drugog stupnja) značajno opadati u nadolazećim desetljećima. Za Estoniju projekcije pokazuju opadanje stopa na 36% za muškarce i 30% za žene, dok bi u Latviji pad za oba spola trebao biti i veći i iznositi oko 32% prosječne plaće.

Zbog privatizacije mirovinskih sustava i preusmjerenja dijela doprinosa na nove osobne štedne račune, sve tri zemlje su se reformama dovele do nedostatka sredstava za financiranje javnih mirovinskih sustava. Te su »rupe« stvarno velike i dugotrajne te se procjenjuje da će iznositi od 1,1 do 2% BDP-a godišnje u razdoblju od slijedećih 50 godina. Kako su vlade provele zakone o privatizaciji mirovinskih sustava bez istodob-

ne prateće dugoročne strategije za pokrivanje tih manjkova, u sve tri zemlje ostaje neriješeno kako riješiti te poteškoće.

Zbog kratkoročnog povoljnog demografskog razvoja ponajviše vezanog uz privremeno poboljšanje odnosa broja zaposlenih i umirovljenika praćenog snažnim gospodarskim razvojem, sva tri baltička javna mirovinska sustava trebala bi ostvarivati godišnje viškove u nadolazećim desetljećima. U Latviji i Litvi ti će viškovi dostići svoj vrhunac za približno 15 do 20 godina i nakon toga postupno opadati. U Estoniji planirani višak će se nastaviti uvećavati do 2060. godine kada bi trebao doseći oko 40% BDP-a.

Naravno, postoje i neke nacionalne posebnosti. Estonija je jedina zemlja koja je povećala stopu ukupnih doprinosa kod uvođenja drugog stupa kapitaliziranog osiguranja, tako da je istovremeno ostvarila metode **preusmjerenja** i **uvećanja** doprinosa. Latvija je u prvi stup uvela **sustav zamišljenih doprinosa** (*Notion defined contribution* - NDC). On oponaša sustav definiranih mirovinskih doprinosa koji bi se ostvarili u osiguravajućem društvu. Iako pojedinačne uplate nisu stvarno akumulirane, osobni »račun« se vodi za svaku osiguranu osobu kao da je to stvarno učinjeno. U Litvi je novo privatno tržište mirovinske štednje jako koncentrirano. Iako postoji deset osiguravajućih mirovinskih društava, dva društva koja su dio najvećih banaka uključeni u mirovinsko osiguranje posjeduju pojedinačno oko 30% tržišta. Takvo stanje uglavnom ima većinom nepovoljne učinke – visoke administrativne troškove, negativne realne povrate na štednje osiguranika – a oligopolističke privatne ustanove mirovinske štednje iskrivljuju tržišnu utakmicu.

Autori s pravom podsjećaju da među stručnjacima svih usmjerenja postoji novo opće uvjerenje da se povećani mirovinski troškovi nastali uslijed demografskog starenja ne mogu jednostavno riješiti pre-

laskom s javnih sustava međugeneracijske solidarnosti na privatne kapitalizirane sustava mirovinske štednje. Tako je kao preduvjet za održivost mirovinskih sustava (ne samo u baltičkim zemljama) među ostalim nužno povećati stope zaposlenosti kako bi se ublažio nepovoljan opadajući odnos broja osiguranika i umirovljenika, zadržati starije osobe u svijetu rada te povećati stope produktivnosti rada kako bi se olakšalo snošenje povećanih mirovinskih rashoda. Posebno je važno poboljšati sustave prikupljanja mirovinskih doprinosa i to smanjivanjem rada u neslužbenom gospodarstvu i pojave prijave zaposlenih na manju osnovicu osiguranja.

U cjelini, knjiga nudi vrlo lijep pregled i analizu događaja vezanih uz mirovinske reforme u baltičkim zemljama. Glavna poruka knjige je da bez dugoročne strategije pokrivanja manjkova u javnim mirovinskim sustavima, ozbiljno može biti ugrožen ekonomski položaj umirovljenika. Zainteresirani čitatelj može naći ovu knjigu na Internet adresi http://www.iloceet.hu/public/english/region/eurpro/budapest/download/socsec/baltic_pension_reform.pdf.

Predrag Bejaković

GENDER DIVISIONS AND WORKING TIME IN THE NEW ECONOMY. CHANGING PATTERNS OF WORK, CARE AND PUBLIC POLICY IN EUROPE AND NORTH AMERICA

Diane Perrons, Colette Fagan, Linda McDowell, Kath Ray, Kevin Ward (ur.)

Cheltenham i Northampton: Edward Elgar Publishing, 2006., 319 str.

Istraživanja objavljena u knjizi koja je pred nama prezentiraju kompleksne od-

nose rodni podjela i radnog vremena u »novoj ekonomiji«. Ona čine znanstveno i istraživački zahtjevna i intrigantna područja u globalnim te nesigurnim uvjetima »kasne modernosti« »društva znanja«, ukazujući na ozbiljne društvene promjene koje se odvijaju na tržištima rada širom svijeta kada se pažljivo analiziraju i uzmu u obzir složenosti međusobnih utjecaja različitih aspekata rada i ljudskih stilova života poje-dinaca i obitelji u »novoj ekonomiji«. Knjiga je plod rada, uz izdavače koji su uvodno iznijeli glavne promjene u obrascima rada i života u novoj ekonomiji, još 30-ak znanstvenica i znanstvenika, istraživačica i istraživača vodećih sveučilišnih i znanstvenih institucija najrazvijenijih zemalja koji se bave pitanjima ekonomije, rada, zapošljavanja, politike, migracija, obitelji, medija, tehnologije itd. s obzirom na rodne odnose, a čiji su nalazi dobrim dijelom proizašli iz niza seminara organiziranih od strane ESRC (*Economic and Social Research Council*) na temu *Work, Life and Time in the New Economy*.

Radovi u knjizi nedvojbeno ističu dramatične promjene koje se odvijaju u organizaciji i strukturi radnih i obiteljskih obrazaca života a koje su nužno pomaknule dinamike prostora, vremena, okoliša, životnih preferencija i vrijednosti u novim i nepovratno promijenjenim okolnostima radnih aranžmana i životnih preferencija ljudi novoga doba. U tom smislu već je postalo očito da su promijenjeni oblici tržišta rada uvjetovali i promijenjene strukture obitelji tako da je značenje modela nekada tradicionalne obitelji dominantnog muškarca hranitelja a žene njegovateljice, koji je bio vodeći sve do sredine 20. stoljeća, značajno oslabio i u Europi i SAD-u te kao takav nepovratno otišao u ropotarnicu povijesti. Međutim, novi ekonomski modeli rada koji su uvjetovali promjene radnih i životnih uvjeta nisu nadomjestili deficit brige, njege i skrbi za koju su u tradicionalnom modelu bile zadužene žene unutar kuće, tako da se